

77 Klassikeren

På møteplassen sto det et par hundre arbeidere omkring Ole Skjærmo, mange hadde gevær, og tre kvinnfolk sto der i front mot kapitalismen.[...]

Det duskregnet over Julussa.

En mann kom heseblesende fram til de streikende. De murret og flokket seg kring budet, som rev en avis opp av lommen, og Ole Skjærmo leste høyt det justisministeren hadde sagt: DENNE KAMPEN MÅ FØRES TO THE BITTER END!

– Han er itte alene om ei slik innstilling! sa lederen.

Fra romanen «Kjærlighet og gråbensild» (1967) av Vidar Sandbeck

Når motsetningen mellom by og land kommer i forgrunnen i politikk

Bygdeoppørørets

Ketil Skogen
SENTERPARTIET

I lengre tid, og særlig inn mot valget, har det nye «bygdeoppørøret» vært tema i norsk politisk debatt og i utallige medieoppslag. Oppørøret – eller de politiske strømningene – har hatt mange uttrykk. Det mest iøynefallende har vært Senterpartiets høye oppslutning over en lang periode. Men hva slags prosesser er det egentlig vi står overfor? Er det en grunnleggende progressiv «bygdepopulisme», slik Mimir Kristjánsson framholdt i et intervju i Nationen nylig, eller til og med et venstrepopulistisk prosjekt, slik Rune Slagstad forklarte i Klassekampen sist lørdag? Det bildet forstyrres av en tiltagende frimodighet fra mektige grupper med

jánsson og Slagstad for å karakterisere Sps retoriske surfing på voksende rural misnøye. De peker snarere på en form for høyrepopulisme som preges av nasjonalisme og verdikonservatisme, og som lokker med lettvinde løsninger på kompliserte problemer. Det faller Sps venner på venstresida tungt for brystet at det på denne måten trekkes paralleller mellom den norske politiske virkeligheten og situasjonen i land som Polen, Ungarn og USA.

Om en sammenligner de politiske aktørene som betegnes som populistiske, er det klart at forskjellene er betydelige. Men det er også likheter, og flere enn man kanskje skulle tro. Framfor alt er det sosiale fundamentet for disse partienes framgang ikke så ulikt. PiS (Polen) og Fidesz (Ungarn) har ikke skapt sitt eget politiske potensial, like lite som Trump skapte sitt i USA, eller Sp i Norge. Uansett, merkelappen «populisme» er ofte mystifiserende og brukes på måter som bekrefter elitenes arroganse og utløser rettfærdig harme – slik Hillary Clinton fikk erfare under

i mange land. Både det norske bompengoppørøret og gule vester-bevegelsen i Frankrike ble utløst av angivelige miljøpolitiske tiltak. Bompengesaken har kanskje mistet noe av sin kraft, men Sp følger opp med skepsis til elbiler og varm støtte til oljeindustrien. I Tyskland har AfD gjort «klimahysteriet» til en sentral kampsak.

Konfliktbildet i diskusjonene om store rovdyr og naturvern gir god innsikt. Sverigedemokratene har en rovdyrpolitikk ikke ulik Senterpartiets, og de bruker ulvesaken aktivt i sitt stemmefiske i glesbygden, ikke minst ved å peke på at ulven er den urbane elitens favorittdyr. I det østlige Tyskland har kampen mot ulven (en innvandrers favoritt) blitt viktig for organisasjoner som også bekjemper menneskelige innvandrere og som er åpent høyrenasjonalistiske.

Noen kan oppfatte naturverneres ønske om å endre skogbruket til mer vern og forsiktig drift som en trussel mot arbeidsplassene, men siden alle kan se at teknologien tar over i skogen, og at

industrien flyttes ut av landet, er det ikke så lett å skyldte bare på Naturvernforbundet når sysselsettingen i sektoren raser. Likevel kan vern og andre begrensninger oppfattes som en medvirkende faktor, og som et hinder for ekspansjon. Skogbruket har vært en kilde til konflikt mange steder i verden, ikke minst på USAs vestkyst. USAs strenge artsvern førte til automatisk fredning av gammelskog i Washington og Oregon i 1990-årene på grunn av truede fuglearter. Den mest ikoniske var «the Northern Spotted Owl», en liten ugle som snart befant seg i sentrum av en kamp mellom på den ene siden miljøvernere og føderale myndigheter og på den andre skogsindustrien og skogs- og sagbruksarbeidere. En populær «bumper sticker» hadde påskriften «Save a logger, shoot an owl».

Et annet amerikansk eksempel kan vi hente fra kullgruvene i Appalachia, som for det meste er

nedlagt, men der Trump og hans allierte (ofte de samme som eide gruvene og la dem ned) lovet at de skulle «bring back coal» ved å kvitte seg med miljørestriksjoner fra Obama-perioden. Trump og andre republikanere nådde ut til store nok deler av arbeiderklassen til å få dens støtte, på tross av bitre erfaringer med både gruveulykker og galopperende sosial elendig-

«Sps fremgang viser at 'grasrotoppørøret' absorberes av krefter som ikke har mye med grasrota å gjøre»

økonomiske interesser i utnyttelse av naturressurser, som deltar aktivt i en aggressiv kritikk av ekspertstyring, akademisk kunnskap og urban kultur. Det er for enkelt å se på distriktsoppørøret som én sosial og politisk prosess. Og kanskje er det nettopp de indre spenningene som ligger bak Sps fall på meningsmålingene i det siste.

Noen debattanter har brukt betegnelsen «populisme» i en annen betydning enn Krist-

valgkampen i 2016. Det er åpenbart at både fortellingen om en forførende populisme og fortellingen om et samlet opprør nedenfra overser viktige sider ved den sosiale dynamikken som ligger under det vi nå observerer.

Ressursutnyttelse, naturforvaltning og miljøpolitikk er sentrale elementer i kampen om det rurale og motstanden mot det urbane og mot middelklassemakta («eliten»)

FAKTA

Distriktsopprøret:

■ Distriktspolitikk er en sentral del av valgkampen. I denne teksten diskuterer Ketil Skogen ulike konfliktlinjer og allianser som skjuler seg bak «by-land»-motsetningen.

■ Skogen spør om den såkalte «bygdepopulismen» i Norge kan sammenlignes med populistiske bevegelser i andre land.

■ Skogen er sosiolog og forsker ved Norsk institutt for naturforskning, NINA.

No ser eg at kløfta opnar seg på nytt med klimapolitikken. Eg er meir pessimist no enn for halvt år sidan. Eg trudde ærleg det var mogleg å lappe forholdet og kompensere for konfliktane mellom by og land.

SOSIOLOG OG FORSKER REIDAR ALMÅS TIL NATIONEN 2. SEPTEMBER

...ken, kan andre viktige interessekonflikter tilsløres.

anatomi

het i kjølvannet av nedleggelserne (som ikke skyldtes miljøkrav, men større lønnsomhet i de enorme dagbruddene lenger vest og konkurransen fra mer kostnadseffektive energikilder). Sannelig kan vi høre et slags rop om «bring back logging» fra Østerdalens dype skoger også, til tross for at avvirkingen er rekordhøy. Sysselsettingen, derimot, er minimal.

Hvem er det egentlig som roper? De som forsøker å analysere den rurale misnøyen, har ulike tilnærminger, men hovedfokuset synes å ligge på «kraften nedenfra». Man peker på økonomiske og sosiale endringer i vår tid, med overgang fra industriproduksjon og utnyttelse av naturressurser til en «ny type økonomi» (hvor den høyt utdannede middelklas-

sen har en mye større plass enn før). Grunntanken er at arbeiderklassen og folk på bygdene taper på mange fronter, og med dårlige framtidssikter gjør de opprør ut fra grunnleggende felles interesser.

I den norske offentligheten har ikke klasseperspektivet fått særlig oppmerksomhet.

Det vil si, ikke når det gjelder situasjonen her hjemme.

De fleste kommentatorer er nøye med å peke på at Trump ikke kunne vunnet uten støtte fra en marginalisert arbeiderklasse, og at PiS og Fidesz står sterkt på grunn av misnøye i hardt prøvede befolkningsgrupper på landsbygda. Men sånn er det visst ikke her.

Selv om det finnes konkrete saker der det er rimelig å si at bygdefolk har felles interesser (sykehus, politi og så videre) er det klart at distriktene langt fra er økonomisk og sosialt homogene. Historisk har det rurale Norge vært preget av sterke klassemotsetninger (bare spør Alf Prøysen). Jeg kjenner til én streik i Norge der de streikende bevæpnet seg, og det var fløterstreiken ved Julussa i Østerdalen i 1927, en konflikt som involverte tømmerfløtere, rike skogeiere, statspolitiet og et gardekompani. Det går roligere for seg nå, men å hevde at klassemotsetninger og annen interesseulikheter

uvesentlig i norske bygder er like tilslørende som lignende påstander om resten av verden.

Vi ser imidlertid konturene av en politisk konvergens på tvers av klasse. La oss ta en liten sving til USA igjen: Der oppsto (og kulminerte) den såkalte «Wise Use»-bevegelsen på 1990-tallet. Dens etterfølgere, som er mange og aktive og som har sterk politisk støtte fra toneangivende republikanere, slåss for at offentlig eid land skal gis «tilbake» til delstatene og lokalbefolkningen, slik at ressursene kan utnyttes. Et høydepunkt var den væpnede okkupasjonen av Malheur Wildlife Refuge i Oregon i 2016, som endte med at en av okkupantene ble skutt av FBI. Men så ble kongressrepresentanten Ryan Zinke, en viktig støttespiller for aksjonistene, utnevnt til Trumps første «Secretary of the Interior» med ansvar for enorme landområder i offentlig eie, inkludert verneområder. Dette markerte en dramatisk vending i maktspillet om USAs «public lands». Zinke var nemlig motstander av mandatet til etaten han skulle lede.

I Polen utløste hogst i urskogen Białowieża sterke konflikter. Konfliktene utspilte seg mellom lokalbefolkning og naturvernere, med EU på de sistnevntes side, men hogsten var drevet fram av den høyreorienterte regjeringen fra PiS, som har betydelig støtte på landsbygda. Ved flere anledninger har norske stortingspolitikere og ledende skikkelser i næringsorganisasjoner demonstrert sammen med ulvemotstandere i kamouflasjejakker mot

Klima- og miljødepartementet og norsk rovdyrpolitikk (som allerede er den minst rovdyrvennlige i Europa).

Alliansen framtrer med ny styrke, men springer ut av et gammelt skjebnefellesskap mellom klassekampens historiske antagonister: Arbeiderklassen, borgerskapet og andre eiendomsbesittere har alltid hatt sammenfallende interesser knyttet til materiell produksjon og utnyttelse av naturressurser.

Senterpartiets framgang, og partiets strategi, viser tydelig at «grasrotoppøret» filteres inn i, eller absorberes av, krefter som ikke har særlig mye med grasrota å gjøre. Sp forener regionale eliter med tilknytning til ressursindustrien med folkelig misnøye. Partiets sosialdemokratiske politikk på områder som økonomi og velferd kan tilsløre at Sp både historisk og i dag er selve grunneierpartiet, og en kompromissløs forsvarer av privat eiendomsrett til land og naturressurser. Grunneierretten er fortsatt en viktig kilde til makt i Norge. Det innebærer privat kontroll over 75 prosent av Norges landareal og har mange håndgripelige konsekvenser i rurale strøk. Sp er kjent som «ordførerpartiet» og har sittet i regjering i mange perioder, og særlig i Trøndelag er mektige personer i politikk og næringsliv sentrale i partiet. Derfor er Sps kamp mot elitene mildt sagt paradoksal. Partiet fronter lokale og regionale elitors kamp mot nasjonale og utenlandske eliter, en kamp for fortsatt kontroll over land, naturressurser og regional politikk.

«Trygve er ikke Trump», skrev Mimir Kristjánsson i en kronikk i vinter. Men Trygve fanger opp strømninger som i all sin kompleksitet kan minne om dem Trump og Det republikanske partiet fanget opp i USA. Man kan peke på at Republikanerne står milevidt fra Sp i sosial- og fordelingspolitikk, og det ville man ha rett i. På disse områdene er det mer naturlig

å trekke parallellene innen Europa, der de nasjonalistiske og illiberale partiene Fidesz og PiS har gjennomført sosialpolitiske reformer (og planlegger flere) som kommer småfolk til gode, og som uten tvil bidrar til deres popularitet.

Poenget er ikke å sammenligne partier, men å vise hvordan ulike politiske aktører (som har noen trekk felles) fanger opp, og profitterer på, folkelig misnøye spesielt på landsbygda. Denne misnøyen fanges også opp av andre. Den politiske tyngden «oppøret» har fått, ville neppe vært mulig uten at allerede mektige eiendomsbesittere og næringsorganisasjoner hadde sett seg tjent med å spille på elementer i den folkelige misnøyen. Det finnes en nostalgisk drøm der ute som kan utnyttes, en drøm om retur til tradisjonell ressursutnyttelse og materiell produksjon. I virkeligheten blokkeres den returen av kapitalismens egen utvikling, men det er opportunt for noen å skyldte på MDG og Miljødirektoratet.

Slagordet «Ta hele landet i bruk» spiller på at det rurale Norge prioriteres ned av en sentralisert makt med øye kun for urbane områder. I denne virkelighetsbeskrivelsen går den grunnleggende motsetningen mellom by og land, og maktelitene har selv sagt tilhold i byer. Det konstrueres en urban elite som er så mektig at ingen på bygda, selv ikke de som eier industribedrifter eller store skogeiendommer, kan tilhøre eliten. Denne forståelsen har store deler av kommentariatet overtatt. Borte blir andre og viktigere interessekonflikter, med større betydning for fordelingen av makt og velstand, både på bygda og i samfunnet ellers. Det er noen som tjener på det folkelige brølet fra bygda, som bidrar så godt de kan, og som kan bruke det til å konservere makt og privilegier de alt er i besittelse av.

Ketil Skogen
ketil.skogen@nina.no

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS, KNUTLVAS@GMAIL.COM